

korántsem azt a speciális esztétikai értelemre való rászűkülést jelentette, amiként manapság többnyire értelmezhető.)

S itt kell visszakanyarodni a szöveg megalkotottságának kérdéséhez. Borbándi stílusa pattogó, tómondatos, egyszerűbbnél egyszerűbb, mondatai már-már zavaróan puritánok. De mivel *sok van belőlük*, összhatásuk erőteljes, megragadó. Természetességükben kvázi-provokatívak, amennyiben eszement világunkban a józanság, a kiegyensúlyozottság, a normalitás, a konzervativizmus hitvallásai is. – Emlékiratok? Amire valaki ilyen részletesen emlékezni tud hatvan-hetven, olykor szinte nyolcvan év távlatából, az nem múlt(hatott) (el). Az jelen (van).

ZSÁVOLYA ZOLTÁN

(Európa Könyvkiadó, Budapest, 2003,
587 oldal, 2800 Ft)

DUKKON ÁGNES:

Régi magyarországi kalendáriumok európai háttérben

A kalendáriumok a művelődéstörténet jelentős forrásai. Egykori rendkívüli népszerűségüket a szerző egy talán kétségre vonható, de mindenképpen elgondolkodtató összehasonlítással jellemzi: „erőteljesebben

hatnak a korabeli kultúrára, mint a Biblia”. A kötet Edvi Illés Pált idézi, aki 1829-ben a következőt írta: „a Kalendáriom még maga az az egyetlen könyv, melyet a Magyar – ha semmi más szépnak olvasását se tudná megszeretni voltaképpen –, minden időben fog vásárolni és olvasni”. Dukkon Ágnes ennek a sajátos naptárirodalomnak az első másfél évszázadát – a 16. század második felétől a 18. század elejéig – dolgozza föl, a magyarországi, valamint a magyar nyelvű kiadványokat állítva középpontba, de bőszeges kitekintéssel az előzményekre és a korabeli külföldi párhuzamokra.

A kalendáriumok népszerűsége is mutatja, hogy itt tömegkulturális jelenségről van szó, amelynek két jellegzetességét emeli ki a szerző: szemlélete determinisztikusabb és zártabb, mint a magaskultúráé. Ezért fogékony annyira a naptárak elengedhetetlen részét képező asztrológiai jóslatokra, amelyeket pedig mind a katolikus, mind a protestáns egyházak elítélnek (bár saját kiadványaikban ők sem tudnak mellőzni). A legtöbb nyomda megelégszik a tömegigények kielégítésével, de vannak igényesebb próbálkozások is (például Frölich Dávid vagy Tótfalusi Kis Miklós kiadványai), amelyek a szórakoztatást a tanítással kapcsolják össze.

A kalendáriumok több tudományág számára kínálnak tanulságokat. A nyelvészet a kor köznyelvét

tanulmányozhatja általuk, de például azt is megfigyelheti, hogyan hatol be a vallásos irodalom nyelve a tömegkultúrába a barokk időszakában. Az asztrológiai és a hónapábrázolások az antik és a régi keleti hagyományok továbbélését bizonyítják – mindezzel az ikonológia és az emblémakutatás foglalkozik. Az irodalmár egyes irodalmi műfajok kialakulását és fokozatos térnyerését figyelheti meg, és lehetne folytatni a sort a történezzsel, a néprajzkutatóval és másokkal is.

Nem kis részben a kalendáriumi biztosították a nyomdák számára azt a jövedelmet, amely lehetővé tette más, értékeőbb könyvek megjelentetését. De maguk is értéket jelentettek, nemcsak a mai kor kutatója számára, hanem korabeli olvasóiknak is. Krónikaszerű részekkel a nemzet múltjára irányították a figyelmet, alakították a közvéleményt, és részben az újságot is helyettesítették. A gazdálkodás és a gyógyítás tekintetében is számos hasznos útmutatással szolgáltak.

Dukkon Ágnes nagy tudományos apparátussal mutatja be a kiadványok jellegzetességeit, típusait és kialakulását, fejtegetései pedig – melyeket számos illusztráció és idézet egészít ki – a nem szakmabeli olvasó számára is követhetőek.

STURM LÁSZLÓ

(*ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003,*
232 oldal, ármejjelölés nélkül)

KÖPECZI BÉLA –
R. VÁRKONYI ÁGNES:

II. Rákóczi Ferenc

KÖPECZI BÉLA –
R. VÁRKONYI ÁGNES:

Rákóczi Tükör

A Rákóczi-szabadságharc

Megkésve bár, de az Osiris Kiadó jóvoltából végül mégis sikerült méltóképpen megemlékezni a II. Rákóczi Ferenc vezetésével vívott Habsburg-ellenes függetlenségi harc kitörésének 300. évfordulójáról, és magáról a szabadságharc névadójáról is.

A kerek évforduló tiszteletére hosszú évtizedek után javítva és átdolgozva újra kiadott Rákóczi-monográfia aprólékosan, bőséges apparátus felhasználásával, de mégis érdekesen mutatja be a 17–18. század fordulójának összetett és szerteágazó magyarországi és európai viszonyait. A kötet az egész kontinenst behálózó nagy nemzetközi konfliktusok, az Európa-szerte ekkor lezajló, az egész társadalomra és gazdaságra kiható változások részeként elemzi és értékeli a magyarországi eseményeket, és illeszti bele mindebbe II. Rákóczi Ferenc politikáját és személyes sorsát egyaránt.